

УДК 94(477.64)“16/17”
ПАНЬОНКО І.М.,
ТОМЮК І.М.

ПЕРЕДУМОВИ ТА ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ЗАПОРІЗЬКОГО КОЗАЦТВА

У статті розглядаються історичні передумови та причини виникнення запорізького козацтва, а також його внесок у становлення української державності.

Ключові слова: козак, запорізьке козацтво, Запорізька Січ, Польсько-Литовська держава, Річ Посполита.

Постановка проблеми та її актуальність. У багатому і складному історичному минулому українського народу було таке неповторне, видатне і неординарне явище, як Запорізька Січ, перші згадки про яку відносяться до середини XVI ст. Виникнення її було підготовлено низкою передумов та обставин, а також тісно пов'язане з політичною активністю як окремих видатних осіб, так і народу загалом.

У XV–XVII ст. Україна являла собою вузол надзвичайно складних економічних, політичних і соціальних суперечностей. Польща нещадно гнітила основний клас виробників того часу – закріпачене селянство, всіма способами перешкоджала його подальшому розвитку. Внаслідок цього класові суперечності між селянством, з одного боку, і польськими феодалами та орендарями – з другого, визначали основну суть суперечностей між найбільш рішучою силою українського народу та поневолювачами, були рушійною силою в його боротьбі за ліквідацію польсько-шляхетського гніту. Політика грубого насильства і грабежу, жорстокої експлуатації і розорення, політика ополячення викликала протест, посилення повстанської боротьби за визволення української землі від іноземних загарб-

Паньонко Ігор Михайлович, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін, Львівський університет бізнесу та права, м. Львів.

Томюк Ігор Михайлович, кандидат історичних наук, доцент, заступник декана юридичного факультету, Львівський університет бізнесу та права, м. Львів.

© Паньонко І.М., Томюк І.М., 2011

ників, від поневолення, за утворення Української держави.

Аналіз останніх публікацій. Цікавими працями, в яких висвітлюються історичні передумови та причини виникнення Запорізького козацтва, є дослідження В.Б. Антоновича, Д.І. Яворницького, М.С. Грушевського, О.М. Апанович, В.А. Смолія, Ю.А. Мицика, І.П. Крип'якевича, В.С. Кульчицького, В.І. Сергійчука, О.І. Регільмана, Б.Й. Тищика, а також інших вітчизняних і зарубіжних науковців. Проте навіть поява таких серйозних наукових праць не змогла всебічно й уповні показати історію створення Запорізького козацтва.

Отже, *метою* авторів було показати маловідомі сторінки історії січового козацтва.

Свої політичні інтереси в Україні у XVII ст., крім Польщі, мали також Литовське князівство, Угорщина та Молдавія, які намагались їх вирішувати за рахунок українців. У такому несприятливому оточенні українські феодали, на жаль, не тільки не могли очолити народну боротьбу, а більше того, трагізм ситуації полягав у тому, що втрачалась етнічна самостійність української знаті – стану українського суспільства, який задля збереження й подальшого зміцнення своїх станових інтересів не лише не підтримав боротьбу народних мас України проти іноземного поневолення, за створення національної державності (не кажучи вже про те, щоб очолити цю боротьбу), формування своєї держави, а й брав активну участь у її придушенні [1, 27]. Перші повстання показали, що козаки стали впливовою силою не тільки у військових походах, а й у внутрішньому житті України.

У цьому відношенні цікаво зіслатися на дані Г. Міллера, який виділяє тоді наступні стани українського народу: шляхта, духовенство, воїнство або козаки, міщани та селяни [2, 32].

Українська еліта* як стан на той час ще не визріла і не могла виконати своєї історичної ролі – бути носієм національної ідеї.

* Елітою варто вважати, ту якісну частину суспільства, яка має щонайменше дві ключові ознаки: по-перше, вона стурбована і живе проблемами народу, а це передбачає певний рівень знань, щоб, принаймні, у проблемах розумітися; по-друге,

Отже, у таких умовах ініціатором боротьби за незалежність стає козацтво, яке було керуючою і репрезентуючою верствою протягом XVI–XVII ст.

Слід зазначити, що Люблінська унія 1569 р. значно ускладнила становище козацтва. Населення українських земель не могло примиритися з новими порядками, котрі почав запроваджувати польський уряд. Найбільше незадоволення викликали новий становий лад і нові економічні відносини між польським шляхетством та народною масою. Старе українське боярство в нових умовах мало відмовитись від колишнього привілейованого становища, у зв'язку з чим воно втрачало і свої землі, що переходили до рук польських магнатів чи прихильної до Польщі місцевої знаті. Простолюд, незадоволений порушенням старих “прав вольних, християнських, добрих, справедливих” і введенням неприйнятих і чужих йому “новин”, став рухатися дедалі на південь і більш рішуче виступати на боротьбу з польськими панами [3, 29].

За таких умов відповіддю на пригноблення були повстання. Українські повстанці завдавали відчутних ударів і польській шляхті, і євреям-орендарям, чим послаблювали Польщу, підривали її панування в Україні, певною мірою стримували посилення феодального гніту.

Панування польської шляхти зачіпало корінні економічні і політичні інтереси багатьох станів та груп українського суспільства. Міщани, дрібна українська шляхта, духовенство, зазнаючи утисків з боку польських магнатів, змушені були спільно з селянством збройною боротьбою добиватися змін існуючого становища. У ході повстань народні маси набували досвіду збройної боротьби, посилювали свою рішучість, прискорювалось визрівання національної свідомості в українців.

Ряд істориків, а серед них і представник народницької парадигми Михайло Грушевський, бачили причину козацьких повстань у соціальному устрої Польщі: привілейованість шляхетського стану, безправність нижчих верств населення, згори запроваджена церковна унія й обмежен-

здійснює певні дії, щоб існуючі проблеми розв'язувати, усвідомлюючи це як суспільний, національний обов'язок, окрім того, визначає певну ідею подальшого розвитку.

ня прав православної церкви – з одного боку; природна реакція проти всього цього – з другого – стали ґрунтом для боротьби [4, 65]. З цим слід погодитись, враховуючи такі риси, як волелюбність українського народу та його постійне прагнення до самостійності – як державної, так і релігійної. Це ж неспростовно підтверджує і сучасна історія України.

Отже, головною причиною, яка спричинила появу серед українського народу і, насамперед, українського козацтва, опозиційних настроїв та відповідних дій, було соціальне пригноблення [5, 149].

Починаючи від Люблінської унії, в Україні настає нова політична ситуація, яка невдовзі – вже до кінця століття – довела українську людність до протесту, спочатку глухого і несильного, а ще через півстоліття – і до активного [6, 159].

Перші козацькі виступи мали хаотичний характер. Але під впливом духовенства та інтелігенції з'являється певна програма: оборона релігійних і національних інтересів українського народу. Соціальний конфлікт швидко поєднується з національним та релігійно-конфесійним. Борючись за віру, козаки обороняли і національні інтереси.

Як вказує Д. Дорошенко, який відстоював консервативну парадигму, у той час, коли стара провідна верства українського суспільства – магнати і шляхта – помалу сходять зі сцени через масову дезерцію своїх членів до польсько-литовського табору, а у міщанства вже не вистачає сил виносити тягар боротьби за народність та церкву, на арену вступає нова суспільна сила, нова верства, що вийшла з лона українського народу, – козацтво, яке і переймає на себе завдання бути головною опорою православної церкви й української народності [7, 208], яка вже на той час становила окрему етнічну спільність зі своєю мовою, територією, особливостями економічного життя і самобутньою культурою. Можемо відзначити принаймні дві обставини, які спричинили таку історичну роль козацтва на даному етапі.

По-перше, на відміну від шляхетського стану, козацтво не посідало панівного становища і не було соціально замкнутим; по-друге, освоюючи землі південного регіону, воно

перетворювалося на типових фермерів, стаючи у такий спосіб носієм нових буржуазних відносин. Саме економічні засади козацького господарювання, що були найперевішними у тогочасній Європі, у першій половині XVII ст. вступили у непримиренне протиріччя з найвідсталішим фільварко-панщинним типом господарства, що ґрунтувався на кріпацтві. Тому національно-визвольну і соціальну боротьбу могло очолити лише козацтво – горожансько-хліборобська і реміснича, сільська і міщанська людність [8, 229].

Можливо, феномен цього явища насамперед полягав саме у тому, що вперше державотворча функція перейшла безпосередньо до представників народу [9, 65]. Але ще потрібний був час, щоб запорожці усвідомили своє значення і місце у політичному процесі на українських землях.

Історична ситуація, що склалася, об'єктивно породжувала нові соціальні сили, новий стан суспільства, потенційні можливості якого були більшими, ніж інших станів тогочасного суспільства. Такою рушійною силою і стало козацтво, яке утворилось у ході постійної боротьби українського народу проти феодальної Польсько-Литовської держави (Речі Посполитої) та турецько-татарської агресії. Значний вплив на це справили представники братств – громадських організацій міського і частини сільського населення України [10, 5], прогресивної української шляхти, які спільно протистояли наростанню національно-релігійного гноблення, що глибоко обурювало народ. На той час намагання Польщі запровадити на українських землях церковну унію, яку так не сприймав український народ, диктувалось польською політикою уніфікації держави та запровадженням однакового релігійного обряду на всій території.

Перша історична згадка про козаків датується 1492 р., коли великий князь Литовський Олександр сповіщав кримського хана Менглі-Гірея, що у відповідь на те, “як кияни й черкаські розбили під Тягинєю турецький корабель”, князь доручив трусити “козаків” [4, 79].

Є чимало наукових праць, в яких досліджується як походження слова “козак”, так і походження самих козаків. Постійно маючи справу з татарською небезпекою, запо-

жці добре призвичаїлись до способів степової боротьби, вивчили татарські звичаї, знали їхні стежки. Багато хто з них знав і татарську мову. Від татар козаки запозичили чимало елементів побуту. Через козацтво в українську мову ввійшли такі слова, як *козак*, *кіш*, *сагайдак*, *кобза*, *чабан*, *паланка*, *кармазин* та ін. Невідомою складовою козацького побуту ставали “луплення” татарських чабанів, переймання степових грабіжників на переправах. Від оборони козаки з часом перейшли до наступу на ординців. Ріст чисельності козацтва, зосередження в його руках зброї, зокрема гармат, створювали передумови для заснування постійних укріплених поселень – засік, городків, січей [11, 12-13]. Спроби польського уряду підпорядкувати собі українське козацтво, жорстко обмеживши його чисельність, приводять до поділу козацтва на реєстрове та нереєстрове (низове) і стають додатковим поштовхом до появи запорозького Коша і його укріпленого центру – Запорозької Січі.

Так, за твердженням Д. Яворницького, слово “козак” – тюркського походження, вперше воно почало вживатись у половців з XI ст. і означало “вартового, передового, нічного і денного” [12, 7]. У тюркському словнику російського вченого Радлова слово “козак” означає вільний незалежний чоловік, волоцюга [7, 157]. Популярною була теорія, за якою козаки походили від чорних клобуків тюркського племені [13, 97], за іншими теоріями, – це слово пов’язувалось зі словами “коза”, “коса”, “кай-сак” та ін. На нашу думку, найбільш відповідним є трактування цього слова як “вільна людина”. Хоча початки козацтва сягають давніх часів, науковці змогли відтворити у загальних рисах процес зародження і розвитку цього унікального історичного явища.

Як зазначає відомий французький письменник Проспер Меріме, котрий цікавився історією українського народу, козаки “не були якимось окремим народом, а гуртами польських та руських слов’ян, які заклали поселення в краї, що час від часу зазнавав спустошливих татарських вторгнень. Вони укріпилися в Малоросії, на тих землях, які ніхто не наважувався обробляти; щодня доводилося захищати їх зі зброєю в руках” [14, 116].

Запорізьке козацтво почало формуватись на території Південної України, як уже зазначалось, наприкінці XV ст. У той час вона була вільною, малозаселеною територією, на яку фактично не поширювалось правління державних інститутів Речі Посполитої. Тому на ці землі почали переселятися люди, незадоволені своїм життям, які тікали від переслідування або ж йшли на промисли – рибальство, мисливство тощо. Поступово вони зливаються з місцевим населенням, створюють військові загони для захисту від татар та розбійників. Спочатку такі групи діяли незалежно одна від одної і взаємодіяли між собою лише в разі потреби. Але це вже були більш-менш постійні організовані загони зі своїм керівництвом, певними засобами боротьби. Разом з тим, крім людей, які прийшли на ці землі, “козакувало” і місцеве населення – феодала зі старостами, але все ж не вони стали основою козацтва [15, 76].

Кількість прибулих на Запоріжжі зростала у міру того, як польська влада, все більше і більше поширюючись територіально, витісняла невдоволених до південних земель. Втікачі зосереджувались і у запорізьких землях, і по всьому Великому Лугу*. Він тягнувся безперервно довжиною сто верст і до двадцяти п'яти верст найбільшої ширини [12, 32]. Обставини життя козаків із самого початку штовхали їх на шлях організації. Все вимагало створення добре організованого та об'єднаного спільними завданнями первинного осередку, здатного саморозвиватися та вдосконалюватися. Для його утворення був необхідний стійкий центр, навколо якого могла б сформуватися уся ця громада для захисту рідного краю і здійснення певних попереджувальних походів.

Такий центр повинен був володіти обов'язковими і необхідними для цього ознаками: мати стійке постійне ядро воїнів-професіоналів, їх командири мусили мати не тільки військовий досвід, а й відзначатися широким політичним кругозором, певною загальною і політичною культурою [16, 38]. Таким осередком спочатку і став загін-

* Це з XVI–XVIII ст. історична назва місцевості на Запоріжжі величезних річкових плавнів, розташованих нижче порогів на лівому березі Дніпра до річки Конки.

ватага, який очолювала найвпливовіша та найавторитетніша особа – отаман. В історичних джерелах згадуються такі керівники, як Солтанець, Вороча, Масло, які в 1527 р. грабують татар, а також Яцько і Мануйло з Переяслава та Карпо і Андрушко з Черкас, що були старшими окремими ватаг [17, 16].

Володіючи широкими степами, що простягалися на значну відстань на схід і захід від Дніпра, запорізькі козаки, однак, завжди вважали центром своїх вольностей річку Дніпро: на Дніпрі вони постійно влаштовували столицю. На початку 1550-х років відомий вождь запорізьких козаків князь Дмитро Вишневецький об'єднав поодинокі групи козаків, створивши на острові Мала Хортиця козацький центр. Вишневецький Дмитро походив із старовинного княжого роду Несвіцьких з Волині [18, 87]. Рід цей генеалогічно тягнувся від Рюриковичів, а прізвище він набув від замку Вишневець – родинного маєтку князів. Проте і досі в історичній літературі повторюється помилка польських хроністів, які сприйняли легенду про походження Вишневецького від литовсько-руського роду Гедиміновичів [19, 276]. В історичних джерелах ім'я Д. Вишневецького вперше згадується 1550 р. Тоді польський король призначив його Черкаським та Канівським старостою. Але через незгоди з королем, а ще більше прагнучи подвигів і героїства, Вишневецький залишив цю службу. Належачи до панівного класу польсько-литовської держави, у важку для рідного народу годину він вступив у боротьбу з його ворогами [20, 20].

Саме хортицьке укріплення, так звана Січ або дерев'яна фортеця, послужило зразком і прототипом справжніх запорізьких “січей”, які виникають трохи згодом і служать базою та осередком нової козацької організації, що формувалася вже не на старих місцях понад Дніпром, а серед Дикого Степу (історична назва українських і російських степів Причорномор'я і Приазов'я – межиріччя Дністра і Дону) нижче порогів, віч-на-віч з татарами, далеко від контролю і втручання польської королівської адміністрації. За будівництво цього замку та за військові подвиги Д. Вишневецький отримав похвалу в Грамоті

Польського короля Сигізмунда Августа, в якій також заохувалось подальше будівництво замків для безпеки польських панів [21, 148]. Прагнучи використати козаків на службі Речі Посполитої, король С. Баторій у 1576 р. сам визначив їм гетьмана та старшину, а також дав булаву, хоругву, бунчук та печатку з гербом військовим, на якому був зображений вояк з мушкетом [22, 54]. Це було започаткуванням реєстрового козацтва – частини українських козаків, внесених в особливий список – реєстр. Реєстрові козаки отримували право власної військової, адміністративної і судової юрисдикції, звільнялися від податків та повинностей. Вони мали право на землеволодіння, право займатися промислами і торгівлею, одержували держплатню. Король, наймаючи козаків на службу, сприяв пробудженню в козацтва свідомості своєї відокремленості від інших станів у державі, виробленню свого роду імунітету, який полягав у невідповідності звичайній владі, а тільки своїм старшинам. “Військо Запорізьке реєстрове” розташовувалось в північній частині України і територіально було поділено на полки та сотні. Інколи польський уряд навіть використовував реєстрових козаків для боротьби проти Запорізької Січі [23, 79]. У Гетьманщині* реєстрові козаки поступово стали називатися городовими козаками, а з 1735 року – виборними [20, 22].

Ми також не можемо погодитися з думкою відомого науковця, дослідника козацтва І. Рибчина про те, що перша козацька фортеця, яка дала почин для заснування Запорізької Січі, була на відомому острові Хортиці вже в 1490 р. [24, 35].

Подібно до цього автори не поділяють точку зору О. Рігельмана, який стверджує, що Запорізька Січ від свого початку до переходу в російське підданство існувала сто тридцять вісім років [25, 720], або з 1516 р., що також не знаходить свого історичного підтвердження.

* Гетьманщина – термін, який вживався стосовно значної території України на лівому і правому берегах Дніпра, де з середини XVII ст. поширювалась влада гетьманського уряду. У зв'язку з ліквідацією в 1764 р. інституту гетьманства, а на початку 80-х років і полкового адміністративно-територіального устрою ця назва поступово втратила своє значення.

Дмитро Яворницький вважає, що фортеця на Хортиці повинна була стати базою для військових операцій, спрямованих проти татар [12, 61], і була справжнім прототипом Запорізької Січі. З цією думкою погоджується і Л. Винар, вказуючи, що саме там розвивалося військо й господарське життя запорожців [26, 28]. Проте слід зазначити, що економічних підстав для свого розвитку Січ мала недостатньо і була залежна від хліборобської України [27, 23], постійно підтримуючи торгівлю [2, 31]: за здобуті під час походів дорогоцінні речі, коштовності, гроші козаки купували порох, залізо та ін. До складу ж армії Вишневецького, крім його особистої гвардії, входили і городові козаки, з якими поєдналося й козацтво з Низу. Інші дослідники (зокрема, В. Голобуцький) стверджують, що військо Вишневецького складалося лише з найманих солдатів, які самовільно привласнили собі ім'я “козаків”, а хортицьку фортецю було збудовано для того, щоб підкорити своєму впливові вільне козацтво і заступити російській армії шлях на Крим [13, 126]. На жаль, вчені не мають жодних архівних свідчень, які б дали чітку відповідь на це питання.

Ми ж вважаємо, що, будуючи цю фортецю, козаки намагалися мати постійний притулок, надійний захист при відбитті несподіваних нападів, а також свою оселю для організації спільноти.

Назва козацької столиці – “Січа, Січ” – виникла від слова “сікти”, “висікати” в розумінні рубати і, безперечно, має однаковий корінь зі словом “засіка”, тобто огорожа із загострених паль або частокіл [12, 58]. Природно думати, що таким самим чином виникла Запорізька Січ і саме від цього отримала свою назву.

Козацтво, об'єднавшись в Січі, набуває нової військової якості і перетворюється на значну політичну силу, про яку заговорили в Європі. Відчувши велику силу в своїй організованості, козаки не тільки успішно діють проти турецько-татарської навали на Європу, а й своєю силою та зброєю допомагають у визвольних війнах Франції, Німеччині, Австрії і навіть Іспанії. Запоріжжя стало “огнищем козацької сили, солідарності, організованості” [4, 141] і, слід

підкреслити, – силою, що обороняла не тільки українську, а й культуру багатьох народів Європи. Навіть кримський хан Джанібек Гірей у 1610 р. звертався до гетьмана запорізьких козаків із проханням надати допомогу в боротьбі проти своїх ворогів. При цьому він зазначає, що на це дав згоду сам король польський [28, арк.1].

Висновки. Підсумовуючи узагальнений у статті матеріал та висновки, що випливають із його аналізу, можна обґрунтовано стверджувати: крім українців, притулок на Січі знаходили також представники ще двадцяти двох національностей: білоруси, литовці, поляки, росіяни, а також німці, татари, угорці, іспанці, євреї, волохи, грузини, вірмени та ін. [29, 48]. Щоправда, треба сказати, що їх сумарна питома вага не перевищувала десяти відсотків. В основі козацької громади був українсько-православний етнос, який складався під впливом конкретних географічних та політико-релігійних обставин, та й фактично запорожці врешті-решт постійно підтримували двосторонні зв'язки з усім українським народом.

1. *Смолій В.А.* Богдан Хмельницький (Соціально-політичний портрет) / В.А. Смолій, В.С. Степанков. – К.: Либідь, 1993. – 504 с.
2. *Миллер Г.Ф.* Исторические сочинения о Малороссии и малороссиянах / Г.Ф. Миллер – М.: Имп. Общ-во истории и древностей российских, 1846. – 95 с.
3. *Каманін І.М.* Гетьманство Петра Сагайдачного / І.М. Каманін // Петро Сагайдачний: Іст.-док. кн. – К.: Веселка, 1992. – 62 с.
4. *Грушевський М.С.* Історія України-Руси: в 11 т. / М.С. Грушевський. – К.: Наукова думка, 1995. – Т. 7: Козацькі часи до року 1625. – 627 с.
5. *Грабовський С.* Нариси з історії українського державотворення / С. Грабовський, С. Ставряні, Л. Шкляр. – К.: Генеза, 1995. – 608 с.
6. *Доманицький В.* Козаччина на переломі XVI–XVII в. (1591-1603) / В. Доманицький // Записки наукового товариства ім. Т.Г. Шевченка. – 1904. – Т. 60–62. – С. 159.
7. *Дорошенко Д.І.* Нарис історії України / Д.І. Дорошенко. – Львів: Світ, 1991. – 576 с.
8. *Грушевський М.С.* Духовна Україна (Зб. творів) / М.С. Грушевський. – К.: Либідь, 1994. – 558 с.

9. *Смолій В.А.* Феномен українського козацтва в загальноісторичному контексті / В.А. Смолій // Український історичний журнал. – 1991. – № 4. – С. 65.
10. *Ісаевич Я.Д.* Братства та їх роль в розвитку української культури XVI–XVIII ст. / Я.Д. Ісаевич. – К.: Наукова думка, 1966. – 250 с.
11. *Томюк І.М.* Бойові прапори українського козацького війська / І.М. Томюк, О.В. Пулим. – Львів: ЛВІ, 2005. – 37 с.
12. *Яворницький Д.І.* Історія запорізьких козаків: в 3 т. / Д.І. Яворницький. – Львів: Світ, 1990. – Т. 1. – 319 с.; Т. 2. – 392 с.
13. *Голобуцький В.О.* Запорозьке козацтво / В.О. Голобуцький. – К.: Вища школа, 1994. – С. 97; 126.
14. *Меріме П.* Українські козаки та їх останні гетьмани / П. Меріме. – Львів: Каменяр, 1990. – 301 с.
15. *Крохмаль Н.В.* Запорізьке козацтво як історична форма соціальної регуляції / Н.В. Крохмаль // Нова парадигма. – Запоріжжя: РА Тандем-У, 1997. – 76 с.
16. *Жуковський А.* Нарис історії України / А. Жуковський, О. Субтельний. – Львів: Вид-во НТШ, 1991. – 230 с.
17. *Крип'якевич І.П.* Козаччина і Баторієві вольності. Джерела до історії України-Руси / І.П. Крип'якевич. – Львів: НТШ, 1908. – Т. 8. – С. 16.
18. *Кримський А.І.* Історія Туреччини / А.І. Кримський. – Київ-Львів: Опір, 1996. – С. 87.
19. *Крип'якевич І.П.* Історія українського війська / І.П. Крип'якевич. – Львів: Світ, 1992. – 712 с.
20. *Паньонко І.М.* Система органів управління Запорізької Січі: монографія / І.М. Паньонко. – Львів: ЛДУВС, 2006. – 144 с.
21. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные археографическою комиссиею: в 15 т. – Санкт-Петербург, 1865. – Т. 2: 1599–1637. – С. 148.
22. Южнорусские летописи, открытые и изданные Н. Белозерским. – Т. 1. – К.: Унив. типогр., 1856. – 64 с.
23. *Мицик Ю.А.* Як козаки воювали: Іст. розповіді про запорізьких козаків / Ю.А. Мицик, С.М. Плохій, І.С. Стороженко. – Дніпропетровськ: Промінь, 1990. – 302 с.
24. *Рибчин І.* Динаміка українського козацтва / І. Рибчин. – Мюнхен: Укр. технічно-господарський ін-т, 1970. – 112 с.
25. *Рігельман О.І.* Літописна оповідь про Малу Росію та її народ і козаків узагалі / О.І. Рігельман. – К.: Либідь, 1994. – 768 с.
26. *Винар Л.* Силуети епох: історичні розвідки / Л. Винар. – Дрогобич: Відродження, 1992. – 184 с.
27. *Терлецький О.* Гетьманська Україна й Запорозьська Січ / О. Терлецький. – Львів: Просвіта, 1935. – 86 с.
28. Головний архів давніх актів у м. Варшаві. Відділ козацький. – Карт. 42, спр. 1, арк. 1.

29. *Podhorodecki L. Siczaporoska / L. Podhorodecki.* – Warszawa: Książka i Wiedza, 1970. – 305 s.

Надійшла до редколегії 08.06.2011 р.

Рецензент: *Б.С. Бренько*, кандидат історичних наук, доцент, львівський університет бізнесу і права, м. Львів

Паньонко И.М., Томюк И.М.

ПРЕДПОСЫЛКИ И ПРИЧИНЫ ВОЗНИКНОВЕНИЯ ЗАПОРЖСКОГО КАЗАЧЕСТВА

В статье рассмотрены исторические предпосылки и причины происхождения запорожского казачества, а также их вклад в становление украинского государства.

Ключевые слова: казак, запорожское казачество, Запорожская Сечь, Польско-Литовское государство, Речь Посполита.

Panyonko I., Tomyuk I.

PRECONDITIONS AND CAUSES OF THE COSSACK'S UNION FORMATION

This article shows historical preconditions and causes of formation of the Cossack's Union in Zaporozhe, their part in formation of the Ukrainian sovereignty.

Key words: Cossack, the Cossack's Union in Zaporozhe, Sich Zaporizka, Rech Pospolyta.